

Михайло ГНАТЮК (Львів)

ШЕВЧЕНКОЗНАВЧІ СТУДІЇ В ГАЛИЧИНІ

(60–90 роки ХІХ ст.)

Початки знайомства галичан з творчістю Тараса Шевченка Михайло Возняк відраховує від 1842 року, коли Маркіян Шашкевич у листі до Михайла Козловського назвав збірку “Ластівка” ластівкою, яка “гарно виспіває та щебече, та так примовляє, а то ще і зиму не ховаєся”¹. Знали про Т. Шевченка й інші члени Руської Трійці, зокрема Я. Головацький. В антології української літератури, яку готував автор, важливе місце відводилося Т. Шевченкові, але “в 1850 р. наступив перелом у житті Я. Головацького; дружба з Д. Зубрицьким і тісні зв’язки зі святоюрцями похоронили всі давні його пориви і присяги, а разом з тим і намір видання “малоруської антології”². Врешті, й І. Вагилевич у своїх “Замітках о рускій літературі” згадав про Шевченкові твори “Гайдамаки”, “Тризну” і “Гамалію”, зробивши помилки в їх назвах.

У польській газеті “Dziennik literacki” була вміщена стаття “Schewtschenko-Sulima”, в якій говориться, що у творах Т. Шевченка є два моменти: прихильність до Польщі та прихильність до Москви. Водночас автор пропагує самостійність України і братерські зв’язки з іншими народами.

Відразу після смерті Тараса Шевченка в 1861 році у березні київський студент-медик В. Бернатович організував у Львові своєрідний літературний вечір пам’яті Т. Шевченка, на якому розповів про життєвий і творчий шлях поета та його похорон.

Власне цей перший етап осмислення галицькими діячами постаті Т. Шевченка М. Возняк пов’язував з багатьма подіями, зокрема зі святкуванням ювілеїв поета й урочистими літературно-музичними академіями, що їх ініціювала галицька громадськість у 60-их роках ХІХ ст.

В “Перемишлянині” за 1863 рік Наталь Вахнянин у статті “Дещо про Музу Шевченкову і розбір музи передсмертної” писав: “Тарасова могила розкрила могилу, що в ній поховали сини з ворогами рідну мову”. В рідному селі Тарас бачив нужду народу, “сам виносив на собі тягарі гіркою підданства, сам досвідчив, як скоро ще з того стану сам висвободився, не забув він своїх братів-невільників, а тільки всі дні і ночі думав сирота над тим, як би то тим братам поправити долю, виєднати свободу”³.

Одним з перших серйозних досліджень про творчість Т. Шевченка в Галичині була студія О. Партицького “Провідні думки у письмах Т. Шевченка” (1879). Автор ряду читанок для середніх шкіл, О. Партицький приділяв в згаданій праці увагу

¹ *Возняк М.* Народина культу Шевченка в Галичині // Неділя, 1911. – № 11–12. – С. 2.

² Там само.

³ Там само.

характеристиці найважливіших етапів біографії поета, виділяючи при цьому такі проблеми Шевченкової музи: Шевченко й Україна, Шевченко проти царів-деспотів, Шевченко проти панів, Шевченко проти перевертнів, Шевченко про просвіту.

Заслугою О. Партицького було те, що творчість геніального українського поета розглядалася як цілість, як щось викінчене і скристалізоване. Водночас, на думку І. Франка, хибою О. Партицького було намагання досліджувати творчість Т. Шевченка як статичний акт без урахування її еволюції. І. Франко називав такий аналіз позбавленим генетичного підходу. “Ми, прочитавши працю Партицького, остаємося в непевності: коли се так думав Шевченко, як критик показує? Чому він так думав? Чи думка та була в нього тривка і в’язалась тісно з цілим його світоглядом, з цілою його моральною натурою, чи се може тільки риторична фраза, гіперболічне або образове речення? Очевидно, ся недостача дуже важна і підриває вартість цілої праці, позаяк читач не бачить ніякої поруки за те, що весь суд критика побудований на твердій науковій основі, а не на случайній комбінації та догадках”⁴.

Саме О. Партицький був зачинателем народницького погляду на творчість Т. Шевченка, який на 70–80-ті роки XIX ст. був панівним у літературному житті Галичини. Саме таким підходом до трактування поезій Т. Шевченка позначена праця професора Львівського університету Омеляна Огоновського “Гайдамаки. Поема Тараса Шевченка”⁵. Накреслюючи історіографію питання, автор дослідження зосереджує увагу на працях своїх попередників: “Мальована Гайдамаччина” П. Куліша, німецькомовні переклади творів Т. Шевченка, що належали австрійцеві Йоганові Обрісту. Побіжно згадує О. Огоновський праці Батталі⁶ та Совінського⁷.

Як доречно зазначає Г. Грабович, “Студіум” Огоновського ледве чи ставить собі за мету дослідити рецепцію поеми. Головна мета і прийом праці – переповідати зміст поеми, і “Огоновський переповідає його детально, довго і занудно”⁸.

У своїй студії О. Огоновський намагається аналізувати поему Т. Шевченка, пов’язуючи сюжет поеми із психологічним станом поета під час перебування у Петербурзі: “Туткі чужі люде, що сміються йому і не розуміють його думки і пісні, тяжко жити йому тут між ворогами, блудити в снігах та лише самому собі співати рідну пісню. Тяжко і сумно поетові на чужині, а там в Україні вітають думки козацькі; – там широко, там весело од краю до краю. Що з того, що поет увільнений від крпацтва, коли весь люд український закріпощений, коли Україна обідрана сиротою понад Дніпром плаче? Сумний сидить, отже, поет в своїй комнаті і думає про давню давнину. Була колись на Україні слава і воля – та все те минулось, як минулась слава Вавилоня, тільки сонце встає, як перше вставало, тільки зорі пливають, як перше пили, та й виходить заєдно білолиций місяць по небу гуляти”⁹.

Г. Грабович вважає, що праця О. Огоновського і мовною фактурою, і стилем, і намаганням приручити Шевченка до галицького лоялізму та клерикалізму, як і до “уніятського попівства”, є поєднанням бунтарства з клерикальним лояліз-

⁴ Франко І. Причинки до оцінення поезії Тараса Шевченка // Франко І. Шевченкознавчі студії. Упоряд. М. Гнатюка. – Львів: Світ, 2005. – С. 46.

⁵ Огоновський О. Гайдамаки. Поема Тараса Шевченка. – Львів, 1879.

⁶ Baffalia Gwido baron. Taras Schewtzenko. Życie i pismo jego. – Lwów, 1865.

⁷ Szewczenko. Studium, przez Leonarda Sowińskiego, z dołączeniem Przekładu Haidamaków. – Wilno, 1861.

⁸ Грабович Г. Шевченкові “Гайдамаки”. Поема і критика. – Київ: Критика, 2013. – С. 110.

⁹ Огоновський О. Гайдамаки. Поема Тараса Шевченка. – С. 5.

мом. Додамо до цього, що О. Огоновський був чи не найяскравішим представником народницького трактування художньої спадщини Т. Шевченка, для якого головним було показати не глибини Шевченкової творчості, а вишукати картини і сцени, які б не викликали нерозуміння з боку австрійського уряду.

Аналізуючи поему Т. Шевченка “Гайдамаки”, О. Огоновський порівнює її з поемою Северина Гощинського “Zamek Kaniowski”. При цьому вчений наводить думку львівського часопису “Правда”, який писав: “У тій боротьбі козацтва із шляхтою стояли по стороні козаків не одні гольцяпаки та голодранці, а йшли за ними і поважні селяни, і міщане”¹⁰. Дослідник вважав, що поема Т. Шевченка є більш історично достовірною, ніж “Мальована Гайдамаччина” П. Куліша. Відкидаючи закид П. Куліша щодо малоосвіченості Т. Шевченка, автор розвідки солідаризується з “Правдою”, яка відзначала високий рівень освіти поета. Вчений писав: “Такого поета годі, отже, називати малоученим вже з погляду на сю обставину, що поети родяться, та що наука небагато їм в напрямку к ідеальному життю помагає”. І далі: “коли ж сей великий поет обрав Гайдамаччину предметом найкрасшої своєї поеми, то, мабуть, не думав він простих розбишак вчинити богатирами. В його очах була Коліївщина тим, чим була раніше Хмельнищина [...] Гайдамаки Шевченка суть воїни в справі народній і, по його мнінню, повстали вони проти лядських панів за свободу і волю”¹¹.

На 70-і роки ХІХ ст. припадають перші шевченкознавчі виступи М. Павлика, які друкувалися на сторінках журналу “Друг”. На них позначилася антиклерикальна настанова автора, який, порівнюючи поезію Т. Шевченка з народною піснею, “що не дуже багато в ній церковного: з неї віє дух загальнонародський, не підкурений кадиллом, не нап’ятнований тою темрявою розуму і серця, що робить чоловіка невірником і жебраком”¹².

Увагою до творчості великого поета позначені й виступи галицьких дослідників у 80-ті рр. ХІХ ст. На відміну від народницького погляду на Т. Шевченка М. Павлик орієнтувався на драгоманівські підходи до творчості поета. Так, автор у статті “Тарас Шевченко і Галицька Україна” (1886) відзначив, що “симпатії руської інтелігенції до народу та тісний зв’язок їх між собою чинили й чинитимуть питання життя або смерті руської народности в Австро-Угорщині – а ту симпатію збудили й скріпили аж українські твори, а поперед усього Шевченко”¹³.

У розвитку українського шевченкознавства, галицького зокрема, чи не найважливішу роль відіграла стаття М. Драгоманова “Шевченко, українофіли і соціалізм”, надрукована у женецькій “Громаді” в 1879 році (№ 4). У ній автор накреслив цілу перспективу тогочасного осмислення творчості геніального поета. Визначаючи роль М. Драгоманова у рецепції творчості Т. Шевченка в 70-х рр. ХІХ ст., Г. Грабович писав: “Драгоманов постійно наголошував дискурсивність українського питання загалом, процеси формування канону та національного міту й синтезово досліджував соціологію української думки. Проте конкретний літературно-критичний чи філологічний аналіз поодиноких творів (навіть

¹⁰ *Огоновський О.* Гайдамаки. Поема Тараса Шевченка. – С. 36.

¹¹ Там само.

¹² *Павлик М.* Сказав, що знав // Друг, 1877. – №5.

¹³ *Павлик М.* Шевченко і Галицька Україна // Світова велич Шевченка. – Київ. : Держлітвидав України. – Т. 1. – 1964. – С. 194–195.

Т. Шевченка, у дослідженні, видаванні, й популяризації якого Драгоманов має першорядні заслуги) у центрі його уваги не був, – хоч іноді він займався також і цим”¹⁴.

М. Драгоманов у статті “Шевченко, українофіли і соціалізм” говорив про причини Коліївщини 1768 року як протеста проти польських державних, панських і церковних порядків. Зверхники повстання (архимандрит Мельхиседек, запорожець Залізняк і сотник українських вояків на державній службі Гонта) “підняли людей “золотою грамотою”, котру мов би то дала цариця Катерина, й сподівались, що та цариця, котра за три роки перед тим знесла гетьманщину на лівім боці Дніпра і вже придушила Січ, та цариця, яка роздавала кріпаків своїм слугам, потерпить нову Хмельниччину на правім березі Дніпра!”¹⁵.

М. Драгоманов вважав, що на темних думках наших селян, на спогадах про уманську різню 1768 року зріс Шевченко і переніс у свої поеми, думаючи, що нові Гонти піднімуть знову боротьбу “за правду і волю” на Україні.

М. Драгоманов писав, що основні Шевченкові поеми про героїчну історію України були неналежно опрацьовані, а до того свідчили про брак доброї школи: “Більша половина поем Ш[евчен]ка (“Гайдамаки”, “Відьма”, “Сотник”, “Неофіти”) дуже необроблені. Багато у нього таких же необроблених і ліричних дум і пісень, а також посланій. “Сон”(1845) і “Послання до земляків” можуть назватись примірами розтріпаности. Видно зараз, що Шевченко і мало-таки прикладав праці, щоб обробити свої писання, і мало знав добрі приміри артистичної роботи в других писателів. Недостача старанної обробки видна у Ш[евчен]ка, мов навмисне, а в дальших його писаннях, починаючи з “Гайдамак”, тобто з того часу, коли він став вже звісним і став братись за політичні речі”¹⁶.

Отже, стаття М. Драгоманова “Шевченко, українофіли і соціалізм”, в якій, крім справедливих суджень, були часто і контрверсійні думки (особливо в оцінці “Гайдамаків”, “Сну”, “Послання...”), стала тим каталізатором, який сприяв розвиткові українського шевченкознавства у 80-90-ті рр. XIX ст.

Заплановане у другій половині 80-их рр. XIX ст. тритомне видання творів Т. Шевченка вийшло не в трьох (як спочатку планувалось), а в чотирьох томах під назвою Кобзар” Тараса Шевченка: т. 1–2 (поетичні твори) – у Львові 1893 р. – із вступною статтею та коментарями О. Огоновського, т. 3 – 1893 (“Щоденник”), т. 4 – 1898 (повісті).

У 1893 році М. Павлик надсилає М. Драгоманову до Софії перших два томи цього видання, упорядковане О. Огоновським. Відповіддю М. Драгоманова була стаття “Т. Шевченко в чужій хаті його імени”, яку опублікував М. Павлик у “Народі” (1893, № 10, 11, 15).

У статті автор гостро критикує підхід О. Огоновського до творчості Т. Шевченка, застосований у перших томах чотиритомного видання творів Т. Шевченка (1891–1892). Професор О. Огоновський замість показати еволюцію творчості геніального поета, “розміщує твори поета за “родами і видами”, за ознаками формальної естетики і, таким чином порушував хронологічний поря-

¹⁴ Грабович Г. Шевченкові “Гайдамаки”. Поема і критика. – С. 106.

¹⁵ Драгоманов М. Шевченко, українофіли і соціалізм // Громада: Українська збірка, 1879, №4. – С. 216.

¹⁶ Там само. – С. 186–187.

док аналізу творів поета. Такий підхід до трактування Т. Шевченка не сприяв цілісній оцінці його творчості.

Стаття М. Драгоманова спровокувала дискусію з приводу вивчення творчості Т. Шевченка в 90-их рр. ХІХ ст. У відповідь на статтю М. Драгоманова М. Павлик писав, що стаття М. Драгоманова “замало сердита, хоть правду кажучи, на нього (О. Огоновського) і сердитися не варто, який він глупий”¹⁷.

Як і М. Драгоманов, М. Павлик не погоджується зі спробою О. Огоновського вмістити твори Т. Шевченка у чотири скриньки: 1) думки; 2) балади; 3) посвіти; 4) епічні твори, замість того, щоб показати еволюцію творчості Т. Шевченка-поета.

Водночас М. Павлик дискутує з М. Драгомановим з приводу трактування виданої поезії “Н. Т.” (“Великомучениче кумо”, 1860). Йшлося про кінцівку твору:

*Прокинься, кумо, пробудись
Та кругом себе подивись,
Нехай на ту дівочу славу
Та щирим серцем нелукаво
Ще раз, сердого, соблуди”.*

М. Драгоманов у невеликій статті “Слівце про цинізм у літературі” (“Народ”, 1893) відзначав, що взагалі у Т. Шевченка “може найменше цинічного і обценного елементу”, проте “цинічний елемент проскочив у Шевченка в його поезії “До Н. Т.” М. Драгоманов пише: “Звісно, песимізм – річ противна природі, але єсть же різниця між тим, коли людина віддається і тілом другій, любимій особі, і між “блудом” з першим стрічним, і сказати людині, котра ждала жениха і ціломудріє хранила – “соблуди”, стільки ж цинічно, скільки і глупо”¹⁸.

Натомість М. Павлик Шевченкові слова переносить у соціальну сферу: мовляв поет має на увазі дівчину не просту, а шляхтянку. Як доводить Б. Якимович, у цьому випадку “М. Павлик іде за своїм звичним соціологічним принципом, далі розмірковує про “ціломудріє”, чомусь саме шляхтянці приписує те, що вона вважає себе великомученицею і лукавствує смиренністю. “Блуд” in spe такої панянки, на його думку, “протівніший, більш рафінований, ніж свобідний, щиросердний, жизнерадісний “блуд”, який Шевченко мав на думці не в однім сім віршику. Хоч треба важати, що тут у Шевченка більше іронії над вартістю такого лукавого “ціломудрія”¹⁹.

Дискусія з приводу трактування поезії Т. Шевченка між М. Драгомановим і М. Павликом – цікава сторінка шевченкознавчих студій у Галичині, то ця дискусія виводила шевченкознавство за межі галицького провінціалізму.

Ще раніше спробою вирватися за межі галицького провінціалізму в трактуванні творчості Т. Шевченка зустрічаємо у І. Франка у статті “Причинки до оцінки поезії Т. Шевченка” (1882). Доречно нагадати, що у 90-ті рр. ХІХ ст. – на початку ХХ ст. І. Франко не вважав за потрібне передруковувати цю статтю як таку, що не витримала іспиту часу. Хоч деякі спостереження, висловлені тут відобра-

¹⁷ Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом: У 8 т / Збір. і зладив М. Павлик; видав Л. Когут. – Чернівці, 1910 – 1912. – Т. 3. – С. 216.

¹⁸ Драгоманов М. Літературно-публіцистичні статті: В 2 т., Київ: 1970. – Т. 2. – С. 435.

¹⁹ Про це детально див.: Якимович Б. Спадщина Тараса Шевченка в оцінці Михайла Павлика // Літературознавство. Фольклористика. Культурологія. Збірник наукових праць. – Черкаси, 2013. – С. 26.

жають шляхи зростання І. Франка-літературознавця, в якому на той час співіснували суто драгоманівський підхід до художнього твору як до дзеркала суспільного життя та вміння проникати у глибини Шевченкової творчості.

Можемо погодитись із Г. Грабовичем, який вважає, що Франкові виступи проти свого університетського професора у статті “Причинки до оцінення поезій Шевченка”, як і у статті “Темне царство”, були спробою вирватися за межі галицького провінціалізму в трактуванні геніяльного поета.

І. Франко у “Причинках...” писав: “Нам здається, що з одного боку, Шевченко не порозумів значення Коліївщини, так, з другого боку, д. Огоновський не старався уяснити собі ціхи і напрямку “Гайдамаків”²⁰. З’ясовуючи історичні джерела “Гайдамаків” Т. Шевченка, І. Франко стверджував, що до знайомства з М. Костомаровим (1845) Шевченко нічого, крім “Истории Русов”, псевдо-Кониського та й очевидно Маркевичевої “Истории Малороссии”, нічого з історії України не читав. І. Франко, на відміну від О. Огоновського, котрий не зумів побачити у творах Т. Шевченка історичного чуття, побачив те цінне, що залишиться в історичних поемах Шевченка. Те, “що Д. Драгоманов назвав його “нюхом історичним”, се іменно любо до простого люду і наклінністю (зовсім рівнобіжна з напрямом сучасної історичної критики) – освячувати всі історичні факти знизу, не згори, – із становища люду, не панів, як звичайно робили польські романтики. Ся наклінність прямо випливала з того, що і сам Шевченко був мужик, геніяльний мужик”²¹.

Акцентуючи увагу на походженні Т. Шевченка як мужика, але в першу чергу на його симпатіях до мужика у творах, І. Франко писав, що патріотичні погляди поета не досить детально вивчені. “Нам здається, що рішучий вплив на нього (Т. Шевченка – М. Г.) мали “История Русов” і знайомство (хоч не докладне) з тогочасною польською романтичною та патріотичною літературою”²².

В оцінці поеми “Гайдамаки” І. Франко наслідував підходи М. Драгоманова до трактування історичних поем Т. Шевченка. Дослідник акцентував увагу на тому, що поетові “близька була та подія раз для того, що була йому милою споминкою дідових оповідань, а відтак і для того, що іменно тут рух вийшов з-посеред простого народу. Він і зачав свою поему с о ц і я л ь н и м контрастом: багатого жида і його слуги-попихача зачав зовсім в дусі переказів народних і історичної правди. Але патріотичний звук живо перемиг: з боротьби соціальної вже з появленням конфедератів стає боротьба н а ц і о н а л ь н а”²³.

І. Франко стверджував, що особистість Т. Шевченка-поета, його гаряча душа в “Гайдамаках” “рветься наперед з-поза описуваних лиць і подій, рветься, щоб сказати своє слово, але за тим словом ми тратимо з очей саму тему, образи і лица бліднуть, стираються, перестають жити власним життям”²⁴.

Як бачимо, на початку 80-х рр. XIX ст. в оцінці творів Т. Шевченка І. Франко перебував під впливом М. Драгоманова. Водночас, у ці роки І. Франко почав відходити від Драгоманівських оцінок. Це, зокрема, виявилось у другій (разом зі статтею “Причинки до оцінення поезій Тараса Шевченка” становлять одну розвідку) студії

²⁰ Франко І. Причинки до оцінення поезії Тараса Шевченка // Шевченкознавчі студії. – С. 47.

²¹ Там само. – С. 48.

²² Там само. – С. 49.

²³ Там само. – С. 50.

²⁴ Там само. – С. 56.

“Темне царство” (1882). Сама назва статті свідчить про вплив дослідження російського критика, представника “реальної критики” М. Добролюбова. В 1914 році, стилістично відредагувавши статтю та написавши передмову до неї, І. Франко видав її під назвою “Темне царство. Студія з приводу Шевченкових поем “Сон” і “Кавказ”. Видана на вшанування сотих уродин Тараса Шевченка. Львів, 1914. Писано в Нагуєвичах у днях 10–25 жовтня 1881”. У цій статті вплив М. Драгоманова досить відчутний. Абсоютизуючи вплив М. Драгоманова на І. Франка, Г. Грабович пише: “Перспектива на Гайдамаків, яка була притаманна Драгоманову і яку потім в опосередкованому плані артикулюватиме Франко, його найперший послідовник, але ніяк не позбавлена слухності – хоч вона принципово розходиться з дедалі дужчим тоді, а незабаром панівним у несовітському українському світі переконанням щодо національного імперативу та шевченкової ролі в його артикуляції”²⁵.

Таке однозначне трактування Шевченкового національного імперативу, зрештою Франкового трактування цього імперативу викликає сьогодні й інші думки – Франко справді у 70-тих – поч. 80-тих рр. ХІХ ст. перебував під впливом М. Драгоманова. Проте пізніше від цих позицій він відходить. Про це писав пізніше С. Єфремов (1928), який згадував одну з ранніх статей про Т. Шевченка, друковану на сторінках журналу “Світ”. Очевидно, мова йшла про статтю “Причинки до оцінення поезій Т. Шевченка – Темне царство”, що становили одну цілість. Саме в першій з них “молодий критик з молодечею задирливістю розправився з “Посланням...”, віднайшов у ньому всякі гріхи смертні й засудив, як твір мало не реакційний. Що ж він скаже тепер? – увесь час було на думці, але спитатися якось я не зважився і нетерпляче дожидав самого відчиту. Слухаю і дивуюся: тонкий аналіз громадського значення Шевченкового твору з дотошними екскурсами в сферу поетики, і ні тіні колишньої загонистости. Зовсім інше навіть навпаки... По відчиті кажу Франкові про своє враження, про гарну після тієї статті несподіванку.

А то пуста річ – якось сором’язливо перебив він мені мову. Молоді ми тоді, вважайте були дуже, зелені, чужими все очима на речі дивилися. Драгоманов не любив “Послання” – ну то з ним ми всі”²⁶.

Отже, якщо у ранніх шевченкознавчих працях І. Франко справді наслідував М. Драгоманова, то пізніше у 90-их рр. ХІХ ст. – на поч. ХХ ст. він виробляє свій оригінальний погляд на патріотичну поезію Т. Шевченка. Врешті, ця концепція продовжена українським “несовітським” шевченкознавством. Відомий літературознавець з української діаспори Ю. Бойко зауважив, що літературознавча концепція М. Драгоманова 80-х років ХІХ ст. “прищепила нашому письменникові (І. Франкові – М. Г.) в його перших літературних розвідках підхід публіцистично-ідеологічний, у якому мистецька специфіка твору майже зникла, а назверх виходили лише ідейні моменти літературних творів як привід для політичної проповіді-пропаганди”²⁷.

У статті “Темне царство” І. Франко дійшов висновку, що поеми Т. Шевченка “Сон” та “Кавказ” істотно доповнюють одна одну. Якщо в поемі “Сон” автор ви-

²⁵ Грабович Г. Шевченкові “Гайдамаки”. Поема і критика. – С. 106–107.

²⁶ Єфремов С. Зі спогадів про І. Франка // Спогади про Івана Франка. – Львів : Каменяр, 2011. – С. 304–305.

²⁷ Бойко Ю. Франко – дослідник Шевченкової творчості // Вибране: В 4 т. – Мюнхен, 1981. – Т. 1. – С. 227.

ступає з національної позиції, то “Кавказ” – це “огниста інвектива” через призму загальнолюдських ідеалів. Проте обидві поеми дають змогу “відмалювати погань і неправду, що лежать переважно в політичній устрої російської держави, розуміється, не без екскурсій і на суспільне поле”²⁸.

Певний суб’єктивізм у сприйманні творів Т. Шевченка, не позбавлений впливу М. Драгоманова, характерний і для статті І. Франка “Хуторна поезія П. Куліша” (1882). Услід за своїм літературним учителем І. Франко вважав хибним Шевченкове кредо: “В своїй хаті й своя правда, і сила, і воля”, бо воля може, на думку автора, настати рівночасно у всіх слов’янських, навіть у всіх європейських народів. Більше того, Франкова рецепція історіософських поезій П. Куліша приводить критика до висновку, що автор (П. Куліш) “розминувся” з історичною правдою і писав історичні “нісенітниці”. Отже, І. Франко в оцінці П. Куліша, і, особливо, Т. Шевченка надто “пересолював”, як зазначав згодом сам М. Драгоманов, висловлюючись проти “доктринерського фанатизму” як у ставленні до П. Куліша, так і до Т. Шевченка.

Як поет І. Франко у 80-х рр. XIX ст. відчув у творах Т. Шевченка джерела і своєї громадянської лірики, критичного сприйняття дійсності, палкої любови до “рабів німих”. Для І. Франка образ Т. Шевченка став символом єднання Галичини з Наддніпрянською Україною, речником національних і соціальних сподівань. Ці ідеї звучать у Франкових поезіях “В XXIII-і роковини смерті Тараса Гр[игоровича] Шевченка”, “Могила Тарасова”, у яких поет відтворює трагічну картину поневоленої України. У поезії “В XXV роковини смерті Тараса Гр[игоровича] Шевченка”, звертаючись до пам’яті геніяльного поета, І. Франко писав:

*О батьку! Де ж в Україні ще глядіти
Кутка такого, вдалечінь чи вблизь,
Де б твоєму слову вільно гомоніти,
Де б твої думи вільно розрослись!*

У кінці 80-х – на початку 90-х рр. XIX ст. І. Франко приділяв значну увагу виданню творів Т. Шевченка. При цьому писав до них ґрунтовні передмови. У кожній з цих передмов критик дав оцінку попереднім дослідженням творчости поета (М. Драгоманова, М. Петрова, М. Дашкевича, М. Здзеховського-Урсина).

Таким чином, Шевченкознавчі студії І. Франка 80-х рр. XIX ст. – це найвищий етап у тогочасному розвитку науки про Т. Шевченка не лише Галичини, але й усієї України. Новий період Франкових студій про Т. Шевченка припав на 90-ті рр. XIX – поч. XX ст.

²⁸ Франко І. Темне царство // Франко І. Зібр. творів: У 50 т. – Т. 26. – С. 162.